

Anotacijos

Roman Marcinek, *Rex vinorum: z dziejów węgryzna w dawnej Polsce*, Warszawa: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 2015, 471 p. ISBN 978-83-63580-51-3.

Šios knygos *motto* autorius pasirinko vengrų liaudies himno žodžius „ir leisk sidabriniam lietui palaistyti Tokajaus vynuogienojus“. Iš Vengrijos vynuogynų vežamas vynas, lenkų vadintas *węgryzn*, o dabar – tokajumi, buvo svarbi Lenkijos, ko gero, ne mažiau ir Lietuvos gyvenimo dalis. Pačių įvairiausių rūšių, skirtas ypač išrankiems ir ne tokiems priekabiems skonio žinovams, atrenkamas ir vertinamas pagal *color, sapor et odor*, užsakomas didesnėmis ar mažesnėmis statinėmis, patiekiamas į karalių, vyskupų, bajorų stalą, pils-tomas smuklėse, keliantis ginčus ir nesutarimus, provokuojantis disputus, prišaukiantis poetinį įkvėpimą... Pasirodo, vynas vaidino svarbų vaidmenį visuomeniniame gyvenime, buvo neatsiejama Lenkijos kultūros ir papročių dalis, iš pradžių sietas su sarmatų tradicija, vėliau – būtinai su patriotiškai nusiteikusių Respublikos gyventojų.

Solidžios monografijos autorius Romanas Marcinekas šešiuose knygos skyriuose išsamiai aptaria vyno atsiradimo istoriją, jo kelią į Lenkiją, tokajaus populiarumą, prekybos vynu įdomybes, konkurenciją tarp pirklių ir miestų, užsakovų ir vartotojų norus. Faktai iliustruojami įdomiausiai tekstais iš istorinių dokumentų, įstatymų, literatūros veikalų ir liaudies kūrybos. Kaip sako pats autorius, lenkai tokajų linkę vadinti savo tapatybės dalimi, jį gerbia ir juo didžiuojasi juo lygiai taip pat kaip geriausiai kardais, gražiausiai žirgais ir tais paslaptiniais husarų sparnais. Šimtmečius tekėjęs sarmatų gyslomis tokajus paliko ryškų pėdsaką Lenkijos tradicijose, papročiuose, kultūroje, literatūroje;

skatino ir į mūšį, ir disputams, ir linksmybėms; buvo tarsi bajoriškumo ženklas. Tą rodo ir iš tų laikų mus pasiekęs populiarus posakis, kad kaimietis (*cham*) geria vandenį, miestietis – degtinę, o tik bajorai – vyną. Perskaičius šią monografiją turbūt nekils abejonių, kad *Tokaiense vinum est opus divinum*.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Inga Liepaitė, Antanas Verbickas, *Antano Baranausko asmeninė biblioteka: studija*, Anykščiai: Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, 2016, 220 p. ISBN 978-9986-580-29-4.

Poetas, kalbininkas, matematikas, vertėjas, dvasininkas Antanas Baranauskas (1835–1902) yra viena reikšmingiausių figūrų XIX a. kultūros istorijoje. Vis dėlto trūksta nuodugnių tyrimų, skirtų jo asmeninei bibliotekai. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus vedėjos dr. Ingos Liepaitės ir A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus vadovo Antano Verbicko knyga *Antano Baranausko asmeninė biblioteka* – pirmasis išsamus asmeninės Baranausko bibliotekos tyrimas, kuriame atskleidžiami ir tam tikri šio veikėjo biografijos faktai, parodantys jį ir kaip „knygos mylėtoją“. Pateiktą medžiagą ypač pagyvina daug informatyvių iliustracijų.

Pirmoje knygos dalyje „Antano Baranausko ir knygos sąlytis vaikystėje, brandos ir kūrybos amžiuje“ yra atskleidžiamas poeto ryšys su knyga skirtingais gyvenimo tarpsniais, patikslinama ar labiau išplėtojama ne viena ankstesnių tyrėjų pateikta išvada. Kitose trijose knygos dalyse („Bibliotekos komplektavimas, dydis ir turinys“, „Bibliotekos ir knygos kultūra“ ir „Bibliotekos likimas“) paaiškinama, kaip formavosi Baranausko biblioteka, aptariama jos knygų tematika, fizinė būklė, paties Baranausko nuosavybės įrašai ir kitos proveniencijos. Nors bibliotekai likimas nebuvo palankus, šios knygos autoriai pateikia tolesnes Baranauskui priklausiusių knygų paieškos gaires.

Atliktą tyrimą reikšmingai papildė priedas *Išlikusių Antano Baranausko ir jo artimųjų bibliotekos leidinių teminis sąrašas*. Jame pateikti išsamūs knygų aprašai, jos suskirstytos pagal temas, o šių viduje – abėcėlės tvarka pagal autorių ir antraštę. Tad skaitytojas galės visapusiškai susipažinti su išlikusia Baranausko asmenine biblioteka.

Knygos leidybą finansavo Lietuvos kultūros taryba.

VIKTORIJA VAITKEVIČIŪTĖ

In laudes Ioannis Sobiescii. Rękopiśmienny zbiór emblematów z rysunkami Johanna Jakoba Rollosa, przekład Barbara Milewska-Ważbińska, wstęp i opracowanie Magdalena Górka i Barbara Milewska-Ważbińska, Warszawa: Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, 2016, 152 p. ISBN 978-83-63580-53-7.

Kad bibliotekose ir archyvuose yra dar mums nežinomų lobių, liudija Varšuvos universiteto profesorės Barbaros Milewskos-Ważbińskos ir jos doktorantės Magdalenos Górskos parengta publikacija. Ilgai Kurniko bibliotekoje (Biblioteka Kórnicka PAN) gulėjęs rankraštis (sign. BK 391), skirtas Jono Sobieskio karūnacijai, pagaliau išvydo dienos šviesą. Mokslininkų teigimu, Jonas Sobieskis buvęs tikras panegirinių kūrinių čempionas: po XVII a. pasiektų pergalių prieš turkus jį liaupsino daugybė Lenkijos ir kitų šalių poetų. Tad ar verta publikuoti dar vieną panegiriką šalia gausybės jau esančių? Pasirodo, verta, ir net labai. Dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, kaip tik šis kūrinys yra vienintelis Lenkijos karaliui skirtas embleminis rinkinys. Negana to, dar labai primenantis garsiausių poetų Prancūzijos karaliui Liudvikui XIV rašytas tokio pobūdžio panegirikas. Antra, šio kūrinio emblemas piešė žymus iš Berlyno kilęs dailininkas Johannas Jakobas Rollosas (1640–1699), o epigramas, kuriose išmoningai žaidžiama karaliaus herbo *Janina* – skydo prasmėmis, rašė garsus Krokuvos akademijos profesorius, gausybės panegirikų autorius Stanisławas Józefas Bieżanowski (1628–1693).

Dėl neaiškių priežasčių kūrinys liko nebaigtas: iš viso jį sudaro 133 puslapiai, iš kurių kone trečdalis tušti. Tačiau šis veikalas rodo ir to meto Europos literatūrinę madą – dvaruose ypač mėgtą asmens glorifikaciją per simbolius – ir užsakovo (kaip teigia rengėjos, Prancūzijos pasiuntinio Lenkijoje Marselio vyskupo Forbin-Jannsono) ambicijas: sujungti talentingų savo amato žinovų – dailininko (Rolloso) ir literato (Bieżanowskio) – pastangas į vieną puikų kūrinį, kuris verstų aikčioti patį valdovą.

Išsami (40 p.) ir informatyvi įžanga, redakcinės pastabos, santrumpos, bibliografijos sąrašas, santraukos anglų ir prancūzų kalbomis, rankraščio faksimilė su vertimu į lenkų kalbą – visa ko reikia aukščiausio lygio mokslinei šaltinio publikacijai. Rengėjos užmiršo tik turinį (!), kuris kartais tikrai praverstų. Tačiau apskritai ši knyga yra neįtikėtinas malonumas protui, akims ir jausmams – Baroko epochos desertas šių laikų žmogui.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Sondra Rankelienė, Indrė Saudargienė, *Bibliotheca curiosa*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2016, p. 172. ISBN 978-609-459-769-5

Sena, reta XV–XIX a. knyga skaitmeninių leidinių amžiuje nepraranda reikšmės ir dažno bibliotekos skaitytojo ar lankytojo dėmesį patraukia savo skirtybėmis bei įdomybėmis – pirmiausia viršeliais, kitokiu popieriumi, dydžiu, medžio raižiniais ar ranka spalvintomis iliustracijomis, o labiau pasigilinus ir šiose knygose pateiktos žinios gali vis dar nustebinti, sudominti ar net šokiruoti.

Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotojos Sondra Rankelienė ir Indrė Saudargienė seniausioje Lietuvos bibliotekoje „atrado“ ne vieną įdomybę ar keistenybę ir ją atskleidė gausiai iliustruotame mokslo populiarinimo leidinyje *Bibliotheca curiosa*. Trijose jo dalyse („Mokslas“, „Gyvenimas“ ir „Knygos“), atrinkus 123 Retų spaudinių skyriuje saugomas XV–XIX a. knygas, pateikiamos ne tik įvairios jų spalvotos iliustracijos, bet ir nedideli informatyvūs enciklopedinio pobūdžio straipsneliai. Įžanginiame Rankelienės straipsnyje „Kerinti senųjų knygų magija“ aptariama „curiosa“ sąvoka ir pateikiami ją atitinkančių, įvairiose Europos bibliotekose išlikusių veikalų pavyzdžiai.

Pirmoje didžiausioje knygos dalyje „Mokslas“ surinkti įdomiausius mokslo faktus pristatantys leidiniai. Jos skyriuose skaitytojas galės susipažinti su vokiečių polimato, t. y. mokslininko universalu, Atanazijaus Kircherio (1602–1680) moksline veikla, sužinos, kad XVI a. mokslininkai puikiai išmanė žmogaus kūną, tačiau aršiai diskutavo dėl moters žmogiškumo ir net neabejojo raganų egzistavimu, o pateikti sveikos gyvensenos patarimai bei įvairūs gydymo būdai yra aktualūs dar ir šiandien. Šioje dalyje ne viena knyga pateiks įdomybių apie įvairius mokslus – pirotechniką, ekonomiką, matematiką, kriptologiją, taip pat gamtos bei istorinius tyrinėjimus. Ne tik praeityje, bet ir šiuo metu daugelį žmonių domina mistiniai, paslaptingi dalykai ar reiškiniai. Paskutiniame šios knygos dalies skyriuje „Mistika“ pasakojama apie „amžinojo variklio“ paieškas bei siekį sukurti auksą, taip pat apie ateities pranašavimus iš žvaigždžių ir iš delno.

Antroje, trumpiausioje, knygos dalyje „Gyvenimas“ pasitelkiant XVI–XVIII a. knygas atskleidžiamos etiketo subtilybės, jau sunkiai suvokiamos šiuolaikiniam žmogui, pristatomos knygrišio, vaistininko, alchemiko, dailininko ir sodininko profesijos, taip pat įvairūs pomėgiai, aktualūs ir mūsų laikais.

Trečioji dalis „Knygos“ supažindina skaitytoją su senosios knygos specifi-ka – išskirtiniais viršeliais, jų puošimo būdais bei pačių knygų iliustravi-mo menu. Atskirą „curiosa“ knygų grupę sudaro leidiniai, virtę įvairių jose rastų daiktų: raštelių, skirtukų, paveikslėlių, plunksnų ir kt., saugyklomis. Didelę istorinę vertę senosioms knygoms suteikiantys jose įrašyti istoriniai ar grasinantys įrašai, skaitytojo ar savininko piešti portretai ir kiti vaizdai yra svarbus duomenų šaltinis, liudijantis anų laikų žmonių nuotaikas, polinkius, išsilavinimą, aplinką, santykį su šeima, valstybe ar religija.

Pirmą kartą Lietuvoje išleistoje tokio pobūdžio knygoje kiekvienas skaity-tojas galės atrasti sau įdomiausią ir aktualiausią temą, o jų įvairovėje susigau-dyti padės dalykinė rodyklė ir knygoje minimų dokumentų antraščių rodyklė.

Pasak knygos autorės Rankelienės, „*Bibliotheca curiosa* tikslas – populiariai ir vaizdžiai atskleisti įdomiausias, neįtikėtinas praeities žmonių kasdienio gyvenimo veiklas, pomėgius bei profesijas, palyginti, kuo jie skiriasi ar yra panašūs į mūsų laikų“ (p. 13).

Knyga išleista atskirai lietuvių ir anglų kalbomis. Jos leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba.

VIKTORIJA VAITKEVIČIŪTĖ

Lietuvių literatūros antologija, 1795–1831. Šviečiamasis klasicizmas. Prero-mantizmas, 1 t., sudarytoja Brigita Speičytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, 760 p. ISBN 978-609-425-173-3

Lietuvių literatūros antologija, 1795–1831. Šviečiamasis klasicizmas. Pre-romantizmas, 2 t., sudarytoja Brigita Speičytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, 534 p. ISBN 978-609-425-174-0

Šią antologiją sudaro du solidūs tomai. Kad jie pasiektų skaitytojus, daugiausia darbo, laiko, širdies ir proto paskyrė Brigita Speičytė. Ji ne tik sudarė šį didžiulį rinkinį, parašė įvadinį ir kitus straipsnius, bet ir daugelį tekstų pati išvertė į lietuvių kalbą ar parengė taip, kad juos galėtų suvokti ne tik specialių žinių turintys filologai, bet ir visi Lietuvos literatūros mylėtojai. Be to, ji koregavo visą procesą atlikdama šio leidinio vyriausiosios redaktorės darbą.

Pirmajame tome įdėtoje visos antologijos pratarmėje sudarytoja nurodo, kad antologijos tikslas yra išsamesnės nei iki šiol XIX a. pradžios Lietuvos li-teratūros panoramos pateikimas ir atstumo tarp įvairiomis kalbomis parašytų

tų laikų tekstų sumažinimas (p. 13). Todėl antologijoje yra paskelbta nemažai pirmą kartą iš lenkų, prancūzų, vokiečių kalbų išverstų tekstų. Sudarytoja teigia visus tekstus atrinkusi vadovaudamasi reprezentatyvumo principu: lietuviškai rašiusieji autoriai pateikti taip, kaip juos pateikia mokslo suformuota tradicija, o iš kitakalbų kūrinių atrinkti tais laikais buvę populiarūs, visuomenės skaitomi tekstai.

Pirmajame antologijos tome sudėti beveik trisdešimties autorių sukurti pasirinktosios epochos grožiniai veikalai. Tarp jų yra ir žinomų, ir paprastam, specialiai ta epocha nesidominčiam skaitytojui visai negirdėtų vardų. Abėcėlės tvarka išdėstytas jų pavardžių sąrašas atrodytų taip: Mykolas Balinskis, Feliksas Bernatavičius, Teklė Božimovskytė-Vrublevskienė, Jonas Čėčiotas, Jonas Chodzka, Antanas Goreckis, Juozapas Ježovskis, Raimundas Korsakas, Antanas Klementas, Adomas Mickevičius, Juozapas Moreliovskis, Jurgis Ambraziejus Pabrėža, Kazimieras Piaseckis, Dionizas Poška, Ona Radvilaitė-Mostovskienė, Liudvikas Rėza, Euzebijus Slovackis, Andriejus Sniadeckis, Simonas Stanevičius, Antanas Strazdas, Ignacijus Šidlovskis, Jokūbas Šimkevičius, Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė, Leonas Unickis, Silvestras Valiūnas, Tomas Zanas, Pranciškus Zatorskis. Be išvardytųjų, įdėti dar dviejų nežinomos autorystės rašytojų kūriniai.

Šių visų rašytojų tekstus parengė Roma Bončkutė, Reda Griškaitė, Erika Malažinskaitė, Žavinta Sidabraitė, Brigita Speičytė, Aurelija Tamošiūnaitė. Kaip nurodoma tomo pabaigoje (p. 757), tekstų parengimą sudarė originalo tekstų perrašymas iš spausdintų ar rankraštinių šaltinių, vertimų perrašymas iš spausdintų ar rankraštinių šaltinių, tekstologinių ar dalykinių komentarų parašymas. Pirmojo tomo tekstų vertėjų sąrašė randame penkiolika pavardžių: Vytautas P. Bložė, Vladas Braziūnas, Irena Daugirdaitė, Antanas A. Jonynas, Birutė Jonuškaitė, Algis Kalėda, Viktoras Katilius, Regina Koženiauskienė, Mindaugas Kvietkauskas, Vincas Laurynaitis, Vilius Litvinavičius, Kornelijus Platelis, Brigita Speičytė, Eugenijus Žmuida, Albinas Žukauskas.

Pirmojo tomo kūriniai suskirstyti į keturias dalis: „Šviečiamojo klasicizmo literatūra“, „Žemaičių kultūrinio sąjūdžio literatūra“, „Filomatų kūryba“, „Preromantizmo impulsai“. Visi tekstai aprūpinti komentarais, pateikiančiais skaitytojams išsamius istorinių ir kultūrinių realijų, aliuzijų, užuominų, neaiškių žodžių ar sąvokų paaiškinimus, suteikiančiais žinių apie įvairius įvykius ir asmenis. Gana nuodugnų publikuojamų kūrinių tyrimą pristato šio tomo

pradžioje einantis Brigitos Speičytės straipsnis „Vėlyvosios Apšvietos literatūra Lietuvoje 1795–1831“ (p. 15–50). Autorė iš pradžių apibūdina bendruosius politinius ir kultūrinius epochos bruožus, o toliau skyriuje „Klasicizmo stilius Lietuvos kultūroje“ pabrėžia, jog Apšvietos laikams būdingos valstybės stiprinimo, visuomenės pertvarkymo idėjos Lietuvoje kėlė klausimą, kaip išlikti praradus valstybę, o atsakymas, jog reikia išlikti tautai, tuoju kėlė klausimą: kokiai tautai, kokių kultūros tradicijų bendrijai? Speičytė parodo, kad atsakymų į šiuos klausimus paieškas demonstruoja ir rašymas įvairiomis kalbomis, ir Vilniaus universiteto ir Žemaičių sąjūdžio žmonių idėjų ir veiklos, bendrybės ar nesutarimai. Skyriuje „Lietuvos klasicizmo literatūra – stilius, poetika, žanrai“ teigiama, kad tų laikų Lietuvos literatūros herojus yra pirmiausia ne individas, o bendruomenės atstovas, siekiantis įtikinti ar paraginti bendraminčius ir kitus visuomenės narius. Be socialinio, literatūra stengiasi atlikti ir Apšvietos epochai būdingą kultūrinį vaidmenį. Lietuvoje klestėjo Klasicizmo literatūrai būdingi žanrai ir kūrinų konstravimo principai (aiškus dėstymas, simetriška kompozicija, neperkrauta kalbėsena). Atskiras skyrius „Nenaudėlių“ satyra“ skirtas unikaliam reiškiniui – satyriniam laikraščiu „Gatvės žinios“, savotiškam tuometinės visuomenės nuotaikų ir idėjų kondensatui. Skyriuje „Klasicizmo paribiai ir alternatyvos. Gotikinė ir istorinė proza“ aptariami Apšvietos pabaigoje atsiradusio Rokoko stiliaus pavyzdžiai Lietuvos literatūroje ir Preromantizmo kūriniai. Autorė daug dėmesio skiria Preromantizmo elementams Lietuvos literatūroje – Onos Radvilaitės-Mostovskienės gotikinei ir istorinei proza, atskleisdama šios rašytojos kūrinų vietos lietuvių literatūros istorijoje ypatingumą ir originalumą. Skyriuje „Lietuvių liaudies kūrybos receptija“ pristatomas dar vienas Apšvietos literatūros bruožas – dėmesys liaudies kūrybai. Čia aptariami Liudviko Rėzos ir Simono Stanevičiaus darbai. Paskutiniame skyriuje „Vėlyvoji Apšvieta lietuvių kultūroje“ nusakomi šios epochos kūrinų likimai, paskesni vertinimai bei interpretacijos.

Antrajame antologijos tome sudėti dvylikos to laikotarpio šviesuolių humanitariniai raštai. Taigi turime laimės susipažinti su Ksavero Bogušo, Leono Borovskio, Simono Daukanto, Pilypo Nerijaus Golianskio, Adomo Mickevičiaus, Teodoro Narbuto, Kajetono Nezabitauskio, Dionizo Poškos, Liudviko Rėzos, Euzebijaus Slovackio, Jono Sniadeckio, Simono Stanevičiaus estetinėmis ir socialinėmis idėjomis. Antrojo antologijos tomo tekstai komentuoti taip pat, kaip ir pirmojo tomo tekstai. Šio tomo tekstus parengė Roma Bončkutė,

Liucija Citavičiūtė, Reda Griškaitė, Vita Ivanauskaitė-Šeibutienė, Saulė Matulevičienė, Jurgis Pakerys, Brigita Speičytė, Aurelija Tamošiūnaitė, Dalius Viliūnas. Vertėjų sąrašas toks: Liucija Citavičiūtė, Dalia Čiočytė, Reda Griškaitė, Regina Koženiuskienė, Vincas Laurynaitis, Romanas Plečkaitis, Brigita Speičytė. Visa antrojo tomo medžiaga sugrupuota į penkias dalis: „Estetika ir literatūros teorija“, „Literatūros istorija ir kritika“, „Lietuvių kalbos istorija ir praktika“, „Lietuvių tautosaka“, „Lietuvos istorija ir kultūros refleksija“. Taigi pirmiausia eina estetikos ir literatūros teorijos tekstai, parašyti Pilypo Nerijaus Goliaskio, Euzebijaus Slovackio, Jono Sniadeckio ir Leono Borovskio. Įvadinį šio skyriaus straipsnį „Vėlyvosios Apšvietos estetika Lietuvoje“ (p. 10–30) parašė Dalius Viliūnas. Straipsnį sudaro penki skyriai. Pirmajame skyriuje „Retorika ir poetika Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės mokymo sistemoje“ pristatoma šių dalykų padėtis Lietuvoje bei Lenkijoje ir dėstymo principai Vilniaus universitete, pabrėžiant, kad jie buvo dabartinės literatūrologijos ir bendrosios estetikos atitikmenys. Antrajame straipsnio skyriuje „Klasicizmo kanonas: Jonas Sniadeckis“ nusakomi pagrindiniai Sniadeckio klasicizmo kanono principai: sekimas Antikos literatūra, rašytojo meistrystės viršenybė talento atžvilgiu, proto kultas ir didaktinė kūrinio vertė. Paskesniuose skyriuose „Pilypas Nerijus Goliaskis – skonio koncepcija“ ir „Euzebijaus Slovackio klasicizmo bruožai“ autorius aptaria būdingiausius Goliaskio ir Slovackio klasicizmo ypatumus. Paskutiniame skyriuje „Leono Borovskio posūkis į preromantizmą“ parodoma, jog Borovskis nutolo nuo klasicizmo propaguojamos absoliutaus grožio idėjos, bandydamas kloti istoriško žvilgsnio į grožį pamatus.

Šio tomo antrosios dalies („Literatūros istorija ir kritika“) tekstų autoriai yra Adomas Mickevičius, Liudvikas Rėza ir Simonas Stanevičius. Jų nuomonės ir teiginius aptaria įvadinis šio skyriaus Brigitos Speičytės straipsnis „Literatūros refleksija ir jos akiračiai“ (p. 120–136). Autorė parodo, jog aptariamuoju laikotarpiu ėmė stiprėti literatūros istorškumo suvokimas, gavęs diskusijų ir poleminių recenzijų bendraminčių sambūriuose ir spaudoje formą. Skyriuje „Adomas Mickevičius diskusijoje dėl herojinio epo“ pristatydamą Mickevičiaus paskelbtą recenziją, skirtą Dizmos Bončo-Tomaševskio herojinei poemai „Jogailiada, arba Lietuvos suvienijimas su Lenkija“, autorė pabrėžia, kad Mickevičius ne tik išsakė kritinį požiūrį į šį kūrinį, bet ir nusakė ateities epinių poemų kūrybos uždavinį – rasti pakaitalą *deus ex machina* principui.

Skyriuje „Liudviko Rėzos lituanistinės publikacijos“ kalbėdama apie Rėzos paskelbtus ir išverstus į vokiečių kalbą Donelaičio „Metus“, Speičytė iškelia mintį, jog Rėzos atliktas Donelaičio teksto „švelninimas“ ir „gražinimas“ yra ne tik duoklė klasicizmo estetikai, bet ir siekis padaryti poemos stilistiką panašią į liaudies dainų stilių. Skyriuje „Lietuvių literatūros refleksija Vilniuje“ aptariamas Simono Stanevičius požiūris į Donelaičio pasakėčias.

Trečioje šio tomo dalyje „Lietuvių kalbos istorija ir praktika“ sudėti Ksavero Bogušo, Liudviko Rėzos, Kajetono Nezabitausko ir Simono Stanevičiaus darbai. Juos įvadiniu straipsniu „XIX amžiaus pirmosios pusės kalbinės minties bruožai“ (p. 188–200) pristato Aurelija Tamošiūnaitė. Ji pabrėžia Rytų Prūsijoje išleistų žodynų bei kalbinių veikalų įtaką Lietuvos šviesuolių kalbiniams darbams ir požiūriui į kalbą kaip tautos dvasios reiškėją.

Ketvirtojoje šio tomo dalyje („Lietuvių tautosaka“) randame Liudviko Rėzos ir Simono Stanevičiaus surinktas dainas, įvadinius abiejų tautosakos rinkėjų straipsnius ir Rėzos studiją „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimas“. Šį skyrių užbaigia Dionizo Poškos traktatas „Apie senovės pagoniškas religines apeigas Lietuvos ir Žemaičių kunigaikštystėse“. Įvadinį šio skyriaus straipsnį „Lietuvių folkloristikos pradmenys“ (p. 272–292) parašiusi Brigita Speičytė akcentuoja, kad Apšvietos ir Romantizmo epochų sankirtoje didelės svarbos turėjo Johanno Gottfriedo Herderio suformuluotos dvi požiūrio į liaudies kūrybą kryptys: estetinė ir istorinė. Šio straipsnio skyriuje „Liudvikas Rėza – pirmojo dainyno sudarytojas“ autorė teigia, jog Rėzos darbams turėjo įtakos ir Herderio idėjos, ir protestantizmo religijos atstovų patyrimas ir principai rengiant bažnytinius raštus, tačiau lemiamą vaidmenį suvaidino paties autoriaus kūrybiniai potroškiai. Preromantinės Rėzos-tautosakininko ir Rėzos-poeto nuostatos derėjo ir su jo socialinėmis idėjomis, su baudžiovos kritika. Speičytė parodo, kad Rėzos studijoje apie lietuvių liaudies dainų tyrinėjimą nubrėžiami tautosakos rinkimo ir jos skelbimo taisyklių pradmenys. Skyriuje „Folkloristikos pradmenys Lietuvoje: Dionizas Poška ir Simonas Stanevičius“ autorė pristato Dionizo Poškos mitologijos tyrimo bruožus ir pabrėžia, jog Simonas Stanevičius buvo dainotyros pradininkas istorinėje Lietuvoje. Ji kelia hipotezę, kad Stanevičius ne tik užrašinėjo, bet ir pats buvo išmokęs užrašytas ir tyrinėtas dainas, taip demonstruodamas savitą tautosakos rinkimo būdą.

Paskutinėje antrojo tomo dalyje („Lietuvos istorija ir kultūros refleksija“) publikuojami Teodoro Narbuto, Simono Daukanto ir Dionizo Poškos raštai.

Įvadinio šio skyriaus straipsnio „Istorija tarp Apšvietos ir Romantizmo“ (p. 387–401) autorė Reda Griškaitė apžvelgia šių raštų atsiradimo sąlygas, pabrėždama, jog visai nesvarbu, kokia kalba jie parašyti, nes jų objektas tas pats – lietuvių tautos, jos savitos kalbos pradžių pradžia.

Antrasis tomas baigiamas Brigitos Speičytės parengtu plačiu visų antologijoje sudėtų kūrinių autorių biografijų ir kūrybos pristatymu. Po jo eina tos pačios autorės išdėstyti antologijos sudarymo principai. Speičytė nurodo, kad kūriniai buvo atrinkti vadovaujantis teritoriniu kriterijumi, būtent, Lietuvos literatūra laikoma istorinės Lietuvos raštija, atsiradusi 1795–1831 m. buvusios LDK teritorijoje, po trečiojo ART padalijimo atitekusioje Rusijai. Liudviko Rėzos raštai įtraukti todėl, kad jie turėjo poveikio istorinės Lietuvos rašytojams. Be to, sudarytoja pabrėžia, jog stengtasi perteikti publikuojamų tekstų kalbinę įvairovę ir kalbinę autentišką. Ši Speičytės straipsnį papildo Aurelijos Tamošiūnaitės straipsnis „Lietuvių autorių rašytinės kalbos bruožai ir parrašymo dabartinės bendrinės kalbos rašyba principai“.

Antologija aprūpinta santrumpų ir pavardžių rodyklėmis ir trumpu Speičytės parašytu antologijos pristatymu anglų kalba. Taigi, aprašytoji antologija yra parengta laikantis mokslinio veikalo rengimo reikalavimų. Kadangi ji pirmą sykį suteikia galimybę susipažinti su tokia plačia Lietuvos literatūros panorama Apšvietos ir Romantizmo laikų sankirtoje, ji, be abejo, yra labai naudinga ir universitetų filologams, ir visiems tiems, kam rūpi Lietuvos literatūros istorija.

DALIA DILYTĖ

Motiejus Kazimieras Sarbievijus, *Maršalo lazda, parodyta laidojant LDK maršalą Joną Stanislovą Sapiegą*, sudarė Viktorija Vaitkevičiūtė, iš lenkų kalbos išvertė Eugenija Ulčinė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2017, 214 p. ISBN 978-609-425-200-6.

Knygą sudaro: pratarmė, įvadinis straipsnis, šaltinio vertimas į lietuvių kalbą, lenkiškojo originalo (Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriuje saugomo egzemplioriaus) fotokopija ir santrauka anglų kalba.

Viktorija Vaitkevičiūtė įvadiniam straipsnyje „Motiejus Kazimieras Sarbievijus ir jo laidotuvių pamokslas *Maršalo lazda*“ aptaria autoriaus akademinę karjerą, jo kaip karališkojo pamokslininko pareigas ir profesionalumą, trumpai supažindina su kitais žinomais šio autoriaus pamokslais bei kalbomis

ir *Maršalo lazdos* populiarumu tuo metu: jį liudija išlikę nuorašai ir Alberto Ceciševskio lotyniškas vertimas *Scipio marschalcalis* (p. 15). Pristatomos ne tik bendrosios barokinio pamokslo ypatybės, sandara, vyravę retorikos principai, bet ir aptariamojo veikalo ryšys su jais, išskirtinumas. Daug dėmesio skiriama lazdos motyvui, kurio įvairius prasminius atspalvius skaitytojui nėra lengva apčiuopti. Paskutiniame poskyryje autorė analizuoja Sarbėvijaus kuriamą mirusiojo Jono Stanislovo Sapiegos paveikslą.

Svarbiausia knygos dalis – po įvadinio teksto publikuojamas Eugenijos Ulčīnaitės atliktas lietuviškas pamokslo vertimas su išsamiais komentarais. Išspausdintas vertimas atkartoja lenkiško šaltinio paginaciją. Originalo puslapių vaizdai pateikiami ne lygiagrečiai su vertimu – senojo spaudinio fotokopija įdėta atskirai knygos pabaigoje. Autoriaus ir vertėjos komentarai makete aiškiai išskirti, juos patogų skaityti. Tekste gausu lotyniškų Vulgatos, Bažnyčios tėvų, įvairių teologų ir kt. citatų, galima aptikti keletą hebrajiškų ir graikiškų įrašų. Visų jų vertimai taip pat pateikiami komentarų išnašose. Puikus Ulčīnaitės vertimas lietuvių skaitytojui suteikia galimybę susipažinti su vieninteliu išlikusiu garsiausio LDK Baroko autoriaus laidotuvių pamokslu lenkų kalba bei „leis pažinti šio žanro ypatumus, Baroko epochos retorikos išskirtinumą ir grožį, padės suvokti dramatišką to meto žmogaus pasaulėvoką ir kartu atskleis šį kūrėją ne tik kaip iškilų poetą, bet kaip ir talentingą pamokslininką“ (p. 8).

SIMONA JASKELEVIČIŪTĖ